

Inledning

Vi är två som har skrivit den här inledande texten. I det ögonblick fler än en person arbetar på en text, finns det inte längre en enda röst – kan man säga så? Jag vet inte – jag menar: vi vet inte. Kanske är rösten ett amalgam, någonting nytt och tredje. Kanske ligger flera andra röster på lur, redo att gripa in i texten när den läses upp på en annan plats, av en annan person. Kanske är texten helt tömd på röster. Vi är inte säkra.

Det här numret, kan vi dock säga, är fyllt av röster. Och just för att vi har varit flera som har bidragit till det är det också i hög grad en konversation. Det är inte bara ett amalgam, utan också en mängd röster, olika stämmor som var och en går att urskilja i ljudlandskapet. De här rösterna rör sig runt den ljudande litteraturen.

Att den digitala ljudboken, i första hand distribuerad via ett fåtal stora strömningsplattformar, har blivit en dominant på den samtida bokmarknaden är ett faktum. Det är något som fältets olika aktörer – författarna, förlagen, kritikerna, biblioteken, litteraturvetarna med flera – måste förhålla sig till. Spelplanen är radikalt förändrad, och ett kritiskt samtal om denna snabba ommöblering är av vikt och har delvis påbörjats.

Ett av syftena med detta nummer av *Kritiker* är att ta plats i en sådan diskussion och att göra det genom att historisera och kontextualisera ljudboken, för att på så vis både bredda och fördjupa samtalet. Man kan se det som ett komplement till den välbehövliga och alltför senfärdiga diskussionen om den ekonomiska och infrastrukturella ödeläggelse som strömningsplattformarna har inneburit för den svenska litteraturen. För sanningen att säga är det inte ljudboken som har förändrat bokbranschen, utan strömmen. Den ljudande litteraturen är gammal.

Ljudboken uppkom inte ur intet och den verkar inte heller i ett estetiskt eller litterärt vakuum. Förhållandet mellan text och ljud är djupgående och skärmytslingarna har genom historien varit många. Det skrivna har klingat, det sagda har nedtecknats. Ibland är det skrivna oläsligt, och det ljudande ohörbart. Ibland träder ett slags röst, en ton, fram i texten – som här, när en av redaktörerna tar plats på bekostnad av den andra – och ibland framstår litteraturen som kal och stum.

Arbetet med numret – och många av frågorna som på olika vis adresseras här – kommer ur projektet ”Den lyssnande kritikern” som vi båda – Erik Lindman Mata och Fredrik Nyberg, redaktörer för det här numret – var en del av. ”Den lyssnande kritiken” var ett projekt som enligt egen utsaga ”önskade djupdyka i ljudboksformatet”, som ville undersöka möjligheterna att kritiskt

närma sig ljudboken som ett estetiskt objekt. Projektet hade Kritiklabbet som huvudman och finansierades med medel från Kulturbryggan. Det resulterade i ett antal experiment med efterföljande samtal samt i en konferens under vilken olika aspekter av ljudbokens roll i det litterära landskapet diskuterades. Projektet resulterade också i litteraturkritik. I ett samarbete med *Göteborgs-Posten* publicerades tre recensioner av tre aktuella ljudböcker. Dessa tre korta texter är att betrakta som en ansats, inte som ett svar på frågan om hur en litterär ljudbokskritik kan tänkas se ut. Viljan att undersöka en litteraturkritisk diskurs som tar ljudboken som sitt objekt utvecklar vi i detta nummer av *Kritiker* vidare, i och med att vi publicerar ett antal ljudboksrecensioner skrivna av en räckä skandinaviska skribenter.

Utöver denna litteraturkritiska ambition – denna bukett med recensioner – anläggs i numret olika perspektiv som mer eller mindre explicit diskuterar ljudbokens position i ett föränderligt litterärt kretslopp. Radioprogrammet Dagens dikt, rösten och litteraturen, lyssnandets olika modus, ljudkonsten, inspelningsstudion som verktyg, upp- och inläst litteratur, förlagens roll i ljudboksboomen, är bara några exempel på dylika aspekter. Förhoppningen är att den ljudande litteraturen, både den samtida och den tidigare, ska presenteras i den bredd i vilken den faktiskt förekommer. Vi fortsätter, för att parafrasera Öyvind Fahlström, att manipulera världen genom att spela in den, skriva ned den och läsa upp den.

Numret innehåller också skönlitterära bidrag i form av både dikt och prosa. Några har ljudet som tema, andra utforskar lyssnandet och ytterligare andra det tysta skrivandet. (För utan tystnad, inget ljud – så klart.)

Bland de medverkande skribenterna finns författare, tonsättare, litteraturvetare, forskare, kritiker, musiker, studiotekniker med flera och ambitionen är att betrakta ljudboken från många, kanske också nya och överraskande, håll.

Som kontrapunkt till dessa litterära nedslag i den ljudande litteraturen tar en rad fotografier plats i det här numret. De erbjuder, bland annat, ytterligare en vinkel på frågan om vad en ”ljudeskfrå” skulle kunna innebära; hur förhållandet mellan det nedtecknade eller avbildade och det uppförda ska förstås, och hur man förhåller sig till minnet av ett ljud.

Framför att driva en specifik tes är numrets syfte i stället att om möjligt vidga en hitintills alltför trång diskussion om ljudboken och om de förändrade läs- och lyssningsvanor det nya formatet har fört med sig. Och den ambitionen är grundad i en övertygelse om att ljudboken inte blott är att betrakta som en ”bilaga till den tryckta boken”. Och att en oförändrad återgivning av den tryckta boken, i form av en ljudande iscensättning, en inläsning, över huvud taget inte är möjlig. Ljudboken är att betrakta som en konstnärlig artefakt i egen rätt. Och den ljudande litteraturen är att betrakta som ett ännu vidare landskap än så. Bland dess kullar går vi.